

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ראת
אלול ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין מזמור שיר המעלות ממעמקים וגו' הנהוג לאמרו בסוף האשמורות לאחר קדיש תתקבל, והטעם מדוע מנהגינו שאין אומרים קדיש לאחר מזמור זה.

ביאור מאמר הזוהר הקד' על המלים היושבי בשמים וגו' שבמזמור זה, והשלמה משיעור מוצש"ק ואתחנן בעניין וא"ו קטיעא וצורתה. בשבח קובץ גליונות "כתרי תורה".

ביאור תוספת האות יו"ד שבסוף המלה 'היושבי'.

תשובות מרן שליט"א למכתב מאת הרב אסף לוי הי"ו לגבי שלושה נושאים חשובים, א' בעניין המובא בשו"ת ויען יצחק החדש ח"א לגבי שנה ע"ג מטה שהשתמשו בה בני אדם שאינם שומרי תומ"צ, ב' בעניין חזן שאינו יר"ש המוציא ס"ת, וכן סופרי סת"ם שאינם יראי שמים, ג' לגבי המובא בספר הליכות חיים להרב אברהם (אלון) אבידר בעניין מנהג תימן בהבדלה בבית האבל האם מברכים על הבשמים, ודחיית הדברים המובאים שם ממקור פסול.

חיזוק לכך שלדעת הרמב"ם רק לאתרוג יש דין ירק ואזלינן לחומרא בתר לקיטה, ונפק"מ בשנת השמיטה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 605

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר רבי דורון עירוב שיחי' בן רבי מרדכי, ונר"ב גלית בת שמואל שתחי'. והילדים, מור, דור, מיכאל, נחמן ושמואל שיחיו. בעבור שהתנדב ביד רחבה ונדיבה למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו ללכת בדרך התורה וירא"ש ומסורת אבותינו, וימלא כל משאלות לבו ולבם ולבנו ולבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר רבי דורון עירוב שיחי' בן רבי מרדכי, ונו"ב גלית בת שמואל שתחי'. והילדים, מור, דור, מיכאל, נחמן ושמואל שיחיו. בעבור שהתנדב ביד רחבה ונדיבה למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו ללכת בדרך התורה וירא"ש ומסורת אבותינו, וימלא כל משאלות לבו ולבם ולבנו ולבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

בעניין מזמור שיר המעלות ממעמקים וגו' הנהוג לאמרו בסוף האשמורות לאחר קדיש תתקבל, והטעם מדוע מנהיגו שאין אומרים קדיש לאחר מזמור זה.

לקראת חודש אלול, ימי הרחמים והסליחות, נדבר בס"ד על מה שאומרים בסוף האשמורות, שיר המעלות ממעמקים קראתיו י"י ותהלים ק"ל. גם עפ"י הפשט מובן מדוע קבעו לומר מזמור זה כאן ומה הקשר שלו לסליחות, כי כתוב בו, אִם עֲזֹנוֹת תִּשְׁמֹר יְהוָה, אֲדֹנִי מִי יַעֲמֵד. כִּי עֲמַךְ הַסְּלִיחָה, לְמַעַן תִּזְרֹא וגו'. והוא יפְדֶה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו. אבל לפי הסוד ישנם עוד עניינים עמוקים, לגבי תיבת 'ממעמקים'. עומק ראשית ועומק אחרית וכו'. דברים נשגבים למעלה מהשגתנו.

מזמור זה חשוב במיוחד בעשרת ימי תשובה. כי בחודש אלול גם אם לא מספיקים לאמרו אינו נורא כ"כ, אבל צריכים להשתדל לכל הפחות בעשרת ימי תשובה לאמרו בכל יום, כי ישנם עשרה עמקים כנגד כל יום מהם. הרי אנחנו אין אומרים אותו בתפילת שחרית אחרי ישתבח, מחשש הפסק. לכן אין ראוי לדלגו בסוף האשמורות.

לפני כן אומר ש"צ קדיש תתקבל, אבל אחרי מזמור זה איננו אומרים קדיש. בסידורי הספרדים כתוב לומר עוד קדיש, יהא שלמא, אחרי המזמור שיר המעלות ממעמקים. והאשכנזים אינם אומרים גם את המזמור כאן בסיום הסליחות. אבל צריכים לברר כאן משהו. הרי מנהיגו גם אנו לומר קדיש לאחר מזמורים,

ולא יהא שלמא, כי אצלינו המושג של קדיש יהא שלמא אינו קיים בכלל, לכן אמרו רבי חנניא וקדיש דרבנן.

וביאור הדבר, שחכמי תימן התחכמו, כי עפ"י המסורת שלנו, וכן נהגו בדורות הראשונים שהתאימו עם הרמב"ם, אין יותר משלושה קדישים. האחד הוא קדיש רגיל, ונקרא גם קדיש לעילא או חצי קדיש. השני הוא קדיש תתקבל, והשלישי הוא קדיש דרבנן שהוא דעתיד. אין אצלינו מושג קדיש 'יהא שלמא' אלא רק אצל עדות אחרות הנוהגות לומר קדיש על פסוקים. קדיש זה אינו כמו קדיש על ישראל ועל רבנן, דעסקין באורייתא, כי קריאת הפסוקים אינה נחשבת כעסק בתורה. וזו הסיבה שהם תיקנו על כך קדיש יהא שלמא. לעומת זאת, אצלינו אין קדיש יהא שלמא. אך כיון שמצד שני חכמי תימן ראו שישנו ענין מיוחד לומר קדיש לאחר מזמורי תהלים, וכמו שדיברנו על כך בעבר ושיעור מוצש"ק מקץ התשע"ו, ומוצש"ק שופטים התשע"ח, ודרשת ליל הושענא רבה התשפ"א שזו מעלה וסגולה מיוחדת, וכידוע מהמעשה שסיפרו על איזו רוח שאמרה כי אין נחת רוח גדולה לנשמת המתים כמו אמירת קדיש לאחר מזמורים. וכיון שישנה חשיבות גדולה לאמירת קדיש לאחר תהלים, לכן תיקנו שיאמרו רבי חנניא וכו' שהוא אגדה ומאמר חז"ל, ומפני כן אפשר לומר בקדיש דעסקין באורייתא, כיון שזוהי משנה בסוף מסכת מכות.

נחזור לענין הסליחות. הרי מסיימים במזמור שיר המעלות ממעמקים, ומדוע לא אומרים אחריו קדיש? ואין לחלק בין מזמור אחד ליותר. כי אף שלאחר ערבית אומרים קדיש רק לאחר שני מזמורים, למנצח ושיר למעלות, וכן אחרי מנחה, בכל זאת כי אחרי מנחת שבת אומרים גם כן רק מזמור אחד, הללויה וגו' ואפילו הכי מסיימים ברבי חנניא וקדיש דעתיד. מוכח שאין צריך בדוקא שני מזמורים ויותר. גם אחרי מזמור אחד יכולים לומר מחמתו רבי חנניא וקדיש דרבנן. גם אחרי ברית מילה שאומרים מזמור 'אשרי כל ירא יי' וגו', ומסיימים ברבי

שערי יצחק – השיעור השבועי

תאהב' וכו', מוסיפים אותם כטפלים לאחר האשמורות, מכל מקום מכיון שהם סוף סוף ההמשך של־אשמורות, יכולים לומר גם לאחריהם קדיש תתקבל.

שאלה מהקהל: הרב אמר בעבר, שמי שכבר התפלל מקודם הוא יאמר את הקדיש, ולא מי שבא מאוחר?

תשובת מרן שליט"א: ברור שמי שבא אחרון לא יאמר את הקדיש, כי אם הוא יאמרנו, יראה כאילו מתחיל את תפילתו בקדיש. התכוונתי שיאמר לפחות שלושה פסוקים קודם. הרי תמיד שאומרים קדיש לאחר פסוקים, כגון במנחה, יש להקפיד שהציבור יאמרו ביחד לפחות את שלושת הפסוקים האחרונים, או באופנים אחרים את פסקת רבי חנניא, כך שתהיה לקדיש שייכות עם הפסוקים שלפניו. ומן הסתם לא ימנו את המאחר הנז"ל לומר את הקדיש, אלא את אחד מהמתפללים הראשונים העיקריים.

ובכל אופן, הדבר אינו אסור. אם ישנה סיבה מסויימת להעלות אותו לומר קדיש הדבר אפשרי. העיקר שיהיה לו קשר לנושא.

ובעצם, במחשבה שנייה, אולי לא מתאים שהוא יאמר את הקדיש, כי 'תתקבל צלותכון' חוזר על כל הסליחות שלפני, והוא איחר ולא אמר ביחד אתם, כך שאין לו כל כך על מה לבקש. לכן עדיף שמישהו אחר יאמר את הקדיש, והוא יהיה רק מאלו שמשלימים לעשרה. תתקבל צלותכון הוא על ריבוי הסליחות שהתפללו והתחננו וביקשו סליחה, כמ"ש מהרי"ץ בעץ חיים בשם הט"ו, ואכמ"ל.

ביאור מאמר הזוהר הקד' על המלים היושבי בשמים וגו' שבמזמור זה, והשלמה משיעור מוצ"ק ואתחנן בעניין וא"ו קטיעא וצורתה. בשבח קובץ גליונות "כתרי תורה".

על המזמור 'ממעמקים' כתובים דברים עמוקים מאד בזוהר הקדוש [פרשת ואתחנן דף רח"צ ע"ב] בזה"ל [מרן שליט"א קורא בנעימת הזוהר הקודש המעוררת], פתח רבי אבא ואמר, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי הַיּוֹשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם.

חנניא וקדיש דעתיד. אם כן מדוע אחרי שיר המעלות ממעמקים לא אומרים קדיש?

חושבני כי חכמי תימן עשו זאת בכוונה, כדי ללמדנו שקדיש זה אינו חובה. והטעם מובן מאליו, כי הנה לפני דקה או שתי דקות אמרנו כבר קדיש תתקבל, וכי איזה טעם יש לומר עכשיו עוד קדיש? לא מתאים. ערך הקדישים בסמיכות כל כך אחד אחרי השני, יורדת. קדיש, ועוד קדיש, הדבר כבר נידוש. לא היה נראה לחכמי תימן לומר כאן קדיש נוסף. אמנם, אם חייבים, חייבים, ואין ברירה, אך ההיפך הוא הנכון, שהם רצו להוכיח מכאן שקדיש זה אינו חובה. שנדע שיכול להיות מזמור בלי קדיש, והדבר הסתדר גם מבחינת הסמיכות, שלא מתאים לומר קדיש אחר קדיש.

לפני כמה שנים, מישוהו שאל שאלה מעניינת, מה לעשות באופן שלא היה מנין עד שאמרו שיר המעלות ממעמקים? דהיינו, כבר הגיעו לסוף האשמורות ולא יכלו לומר קדיש תתקבל, כי עד אז לא באו עשרה מתפללים, ולאחר שהמשיכו שיר המעלות ממעמקים וגו', אז כבר הגיע המתפלל העשירי, האם עתה יאמרו קדיש תתקבל, או שלא?

הארכנו על כך בס"ד לפני כמה שנים [פרשת כי תבוא ה'תשע"ו], ואין טעם לחזור על הדברים, כי הרוצה יעיין בפנים [בעז"ה לכשיודפס, ולעת עתה אפשר לשמוע את השיעור מוקלט]. המסקנא היתה כי מכיון שמזמור זה עדיין שייך אל האשמורות, וצריך לומר עליהם קדיש תתקבל צלותכון, יכולים לומר גם עתה אחרי מזמור זה קדיש תתקבל. ואעפ"י שחכמי תימן קבעו עוד כמה תפילות קצרות לאמרם רק לאחר האשמורות, כדי שנדע שזהו הסיום, וכמו שבכל תפילת שחרית שאומרים קדיש תתקבל לפני פיתום הקטורת, כי שם הוא עיקר סיום התפילה, ולכן מי שטרוד יכול לצאת. כך גם לגבי הסליחות שאומרים אותם לאחר קדיש תתקבל, שהם אינם מעיקר האשמורות, אך מוסיפים אותם ביחד לרווחא דמילתא, 'מבית מלוני', אם

שיר דא, לא כתיב מאן אמרו. דהיינו, לא מוזכר מי חיבר ומי אמר את המזמור הזה.

אלא בכל אתר דאיהו סתים, רוה"ק אמרו עליהו דישראל בגלותא.

ה'שְׁבִי בְּשָׁמַיִם, ה'ושב מבעי ליה, מאי ה'שְׁבִי. מדוע כתובה כאן יו"ד מיותרת? היה צריך לומר 'ה'ושב'.

הסכיתו ושמעו לדברים נשגבים שאומר הזוהר הקדוש. אף שאלו דברים שלא נוכל להבינם כיאות, כי הם עמוקים מני ים. אפילו אי אפשר להבין את הסברם של המפרשים, לכל הפחות לנסות לקשר בין המלים. אבל לפחות נצא עם קצת מושגים, כמו שאדם נכנס לחנותו של בשם ויצא לפחות עם ריח טוב.

מתרין הזוהר הק' כך, אלא אוקימנא, מאן דבעי לצללא צלותיה קמי מלכא קדישא, בעי למבעי מעמיקתא דכולא, לארקא ברכאן לתתא, פְּמָא דכתיב, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְמָקִים קְרָאתִיךָ יי. והאיי יו"ד יתיר, עמיקתא דכלא היא, ובהאיי בעי למבעי בעותיה, לְאָרְקָא ברכאן להווא אתר דאקרי שמים, לאתזנא מניה כולא. ועל דא, ה'שְׁבִי בְּשָׁמַיִם, בשמים ממש. דכד אינון ברכאן נגידו ואתמשכו מהווא אתר עומקא דכולא, ואתיישבן באתר דאקרי שמים, כדין ברכאן משתכחי בעלאי ותתאי.

כתוב כאן תירוץ על השאלה, אלא שקשה להבין את הכוונה, ובעז"ה נחזור לכך בהמשך השיעור. התירוץ מסביר מה היו"ד הזו אומרת, ומה היא המשמעות שלה. למה כתוב 'ה'ושב'?

אבל נלך לפני הסדר. לפני כן רצוני לדבר על האות וא"ו, כי הוא"ו לפני היו"ד.

אם אתם זוכרים, הבאנו [בשיעור מוצש"ק ואתחנן] שאלה לגבי הוא"ו קטיעא. בדרך כלל אנחנו יודעים שישנה וא"ו קטיעא אחת, אם בכלל. כי אצלינו אין שום וא"ו קטיעא בפרשת פינחס כפי שכתוב בספרי עדות אחרות, על הפסוק [במדבר כ"ה י"ב], הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלֹם. הוא"ו שבתבת 'שלום' היא וא"ו קטיעא. בדורות הראשונים, גם אצלם וא"ו זו לא היתה קטועה, וכך הריטב"א [בחידושי לקידושין דף ס"ו ע"ב] כתב

במפורש, כי בספריהם הוא"ו אינה קטועה, אבל כיון שכך כתוב בגמרא הם שינו את המסורת. וישנם החולקים ואומרים שאין לשנות את המסורת. ובכלל לא ברור כיצד כותבים וא"ו קטועה, מה היא בדיוק הצורה שלה. יש על כך כמה וכמה דעות כיצד לעשות את הקטוע.

מפורש במסכת קידושין [ס"ו ב'] שהוא"ו בתיבת 'שלום' קטיעא, ובסוף נתברר לנו שיש עוד ואוי"ן קטועות. כגון מה שישנם הסוברים שהוא"ו האמורה במשה רבינו [במדבר י"ב ג'], וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, היא קטיעא. כמובא בס' מגלה עמוקות. ומביאו גם בס' אבקת רוכל, שיצ"ל בצילום מכת"י. ושם כתוב כי שני חלקי הווי"ם הקטועות, עָנָו, ושלום, התחברו יחד לוא"ו בפסוק וַיְהִי בַיּוֹם 'פְּלוֹת' מֹשֶׁה [במדבר ז', א']. הדברים נסתרים ומופלאים, ואכמ"ל.

וכן בתהלים [פרק כ"ד], נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶךְ לִבִּי אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לְשׁוֹן נִפְשִׁי. כתוב נִפְשִׁי, ביו"ד, אך מצויין לכתוב בוא"ו קטיעא. כדלקמן. 'נפשו'. ישנם הסוברים שזהו קרי וכתיב. אך אעפ"י שהדברים מוזכרים, בפועל לא משנים שם כלום.

וז"ל הגמרא בקידושין שם, בעל מוס דעבודתו פסולה, מנלן? דהיינו, באופן שעבד כהן בעל מוס בשוגג, כגון שלא ידע שהוא בעל מוס הפוסל, או שלא ידע שאסור לעבוד במומו, מנין לנו שעבודתו פסולה? במזיד פשיטא שעבודתו פסולה, ושאלת הגמרא היא רק על שוגג מנין שאם עבד במומו בשוגג שעבודתו פסולה?

אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא, 'לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום'. כשהוא שלם, ולא כשהוא חסר. כיון שכתוב 'שלום', משמע דוקא כשהוא שלם. שואלת הגמרא, והא 'שלום' כתיב? ולא שלם? אמר רב נחמן, וא"ו דשלום, קטיעא היא. דהיינו, אעפ"י שאכן כתוב 'שלום', מ"מ הוא"ו היא קטועה, כדי ללמדנו הלכה זו.

צריכים להבין, אעפ"י שהוא"ו קטועה, מכל מקום יש וא"ו, וכיצד אפשר לקרוא 'שלם'?

זה משמיענו כאילו הכא"ף אינה קיימת. האות הזעירא מחשיבה האות כאילו שאינה קיימת. וכן לגבי הנקודה, כאילו שהאות או כל המלה אינה נמצאת. אם כן אותו הדבר גם פה, הוא"ו הקטועה באה לרמוז לנו שהיא כאילו אינה קיימת, לכן דורשים 'שלם' ולא 'שלום'. ולפי זה מובן כי אפילו שכותבים את הוא"ו הקטועה ארוכה, עדיין דברי הגמרא מובנים היטב. פירושו מתאים יותר ללשון הגמ' בקידושין שם, כשהוא שלם ולא כשהוא חסר. ודוק.

*

בספר האותיות המשונות בתורה שנדפס בתורה שלימה כרך כ"ט דיברנו בס"ד בארוכה על ענין זה של וא"ו קטיעא, ובכלל על כל האותיות המשונות בתורה.

ספר תורה שלימה נדפס ברוך ה' בשנת ה'תשל"ח, דהיינו לפני קרוב לחמשים שנה, וניכר כי מאז השתנה "העולם" בכל נושא האותיות המשונות. פרטיהם ומקורותיהם סודם וענייניהם הובנו יותר, מה שלפני כן היה נראה כסתום וחתום. מאז הנושא התפרסם, ומלאו פני תבל תנובה ותבונה גם במקצוע זה. וברוך ה' שהדבר הודפס לאחר מכן גם בספרים, כגון בספר תורה קדומה שהביא את כולם עפ"י מה שכתבנו פה, וגם בתורת אבות הובאו לפחות את האותיות הלפופות. גם אצל הסופרים רואים ברוך ה' כי מצוי כיום אצל הרבה שכותבים את האותיות לפופות ועקומות. לפני כן הדבר היה נראה כל כך משונה ומוזר, ולא ידעו ממה להתחיל ואיך לגמור. עד שזכינו להוציא ספר מיוחד זה על כללות הנושא שהביא את כל המקורות בסוגיא זו. וכשנתגלו היסודות והמקורות מהראשונים ומהאחרונים על הנושא, הדבר קיבל חיזוק עד כדי כך שגם בתפילין ומזוזות התחילו לכתוב את האותיות המשונות. חסדי ה' שהדבר התקבל אצל רבים בקורת רוח.

לשמחתי הרבה נודע לי כי אפילו עניין הקידושין כפולים, כפי שאנחנו קוראים לו כך, פרץ גבולות. קידושין נוספים, בחמרא דבכסא הדין. גם אנשים שרבותיהם בעבר לא נהגו כך,

מסביר מהרש"א בזה"ל, הוה ליה הוא"ו קטיעא כיו"ד. כיון שחתכנו את הוא"ו, היא נראית כיו"ד. וקרינן שְׁלִים, שהוא תרגומו של תמים. כמו שכתוב [בראשית כ"ה כ"ז], וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם, ומתרגמינן, ויעקב גבר שלים. תמים פירושו שלם.

זהו הסברו של מהרש"א, ולפי דבריו יצא שהוא"ו קטיעא נקטעת קצת למעלה, באופן שנראית כמו יו"ד. אך לפי המקובל בדרך כלל עושים את הקיטוע למטה ולא למעלה, ואדרבה בספר תורה שקוטעים מלמעלה ישנה שאלה חמורה לגבי כשרותו. חותכים מעט את הוא"ו למטה, וממשיכים אותה. והיא נראית כשלימה, או כוא"ו קצרה. אבל לפי מהרש"א וא"ו קטיעא נראית כמו יו"ד, ואם זו ההלכה וזה מה שצריך אזי ברור שהספר כשר למהדרין, אך כאמור לפי שאר המפרשים שצריך לכתוב וא"ו, ואחרי שהיא נראית כוא"ו רגילה שהיא קצת ארוכה, יש לקטעה מעט, פירושו של מהרש"א אינו מתאים.

לכן חושבני שהפירוש אינו מוכרח כפי מהרש"א, אלא שכאשר קוטעים את הוא"ו הרי היא נחשבת כמחוקה, וכמו שאנחנו רואים בדברים כיו"ב, בנקודות בתורה. ישנן עשר תיבות המנוקדות בספרי תורה. האחת מהן היא מה שכתוב על לוט [בראשית י"ט], וְלֹא יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקִמָּהּ. ואומרת הגמרא בנזיר ודף כ"ג ע"א, שהוא"ו שבתיבת 'ובקומה' נקודה מעליה, כביכול צריך למחוק את הוא"ו, להשמיענו שלוט ידע בְּקִמָּהּ.

שאלה מהקהל: לגבי קטיעא שהיא כמחוקה כמו נקודות. שאני נקודות, שהרי דרך הסופרים לעשות כך להוראת מחיקה.

תשובת מרן שליט"א: אמת. התכוונתי רק בתורת דוגמא בעלמא.

כמו כן מצינו אצל אברהם אבינו [בראשית כ"ג א'], וַיָּבֹא אֲבֹרָהֶם, לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִפְתָּהּ. הכא"ף זעירא. ואומרים המפרשים שהכא"ף כאילו מחוקה, ונחשב כאילו כתוב וְלְבִפְתָּהּ. מובן כי מכיון שהכא"ף כתובה בצורה משונה,

מתלמידי הרי"צ בן יעקב, אימצו את המנהג הקדום. רבותיהם לא נהגו בכך, התנגדו או לא התנגדו, אבל בכל אופן לא התייחסו. זכורני כי גם אצל חלק מן הרבנים הזקנים, כאשר חידשנו את המנין לשטרות, הגיב הרי"צ ואמר, "זה היה רק בתימן...". כנראה אצלו חשוב רק נוסח התפילה שאמי, והמסורת הבלתי מדויקת במקרא. ברוך ה' שהדברים קרמו עור וגידים.

את ענין הקידושין הכפולים התחלתי לראשונה בחתונת בני הרב משה שליט"א, ומאז שמעתי כי רבים נהגו בכך. בזמן האחרון שמעתי כי אפילו השאמי עושים זאת, ובעז"ה, כן ירבה וכן יפרוץ. הדבר מראה כי יש לנו תקוה. הרבה דברים, נדמה לנו כי הם ה'היו בעבר, וקשה לחדש ימינו בקדם, אך ברוך ה' לא אלמן ישראל. כאשר מבינים את הדברים לעמקם, ורואים את יסודותיהם מש"ס ופוסקים, הציבור מקבל זאת בשמחה. כן ירבה וכן יפרוץ.

ולענין הוא"ו קטיעא, בספר האותיות המשובות בתורה [דף ע"ט] הבאנו את דברי הגמרא בקידושין הנ"ל, ואחרי כן כתבנו בזה"ל, ובמדרש ר' עקיבא על אותיות קטנות וטעמיהן (בתי מדרשות ח"ב דף תע"ט), הנני נותן לו את בריתי שלום וא"ו קטנה", בשביל הנני נותן לו ולא לאחר את בריתי שלם מתנה שלימה.

והר"מ המאירי בקרית ספר ח"א הביא דיש אומרים דוא"ו דשלום היא מהאותיות הקטנות, אבל לא נמצא כן בספרים. ואינו מזכיר כלל עניין וא"ו קטיעא. ורבי בחיי במדרשו על התורה אחר שמביא גמ' דקידושין הנ"ל מוסיף, וכן מצינו במסורת, וא"ו דשלום זעירא ע"כ, מוכח שהבין דקטיעא זעירא אחת היא. מצד אחד הוא מביא את הגמרא, ומצד שני את המסורת, ומובן שלפי דעתו הם אותו הדבר, דהיינו מה שנקראת בלשון הגמרא וא"ו קטיעא, במסורת הוא וא"ו זעירא.

הבאתי בהמשך מדברי בעל הטורים בזה"ל, זולת זה לא מצינו עוד וא"ו קטיעא, אבל בעל הטורים בבמדבר א' ט"ז על פס' אלה קריאי

העדה כתב, וא"ו קטיעא, וקרי קרואי ע"כ. ולפנינו כתיב קריאי וקרי קרואי.

הארכנו על כך שם. וצ"ב לדבריו, מה שייכות קרי וכתוב כאן. ועכ"פ לדבריו נמצא שיש שני ואוי"ן קטיעין בתורה (ועיי"ש בבעה"ט שנתן טעם לוא"ו דשלום למה היא קטיעא) ובאור תורה למהר"ם לונזאנו, קריאי, יו"ד כתיב בין רי"ש לאל"ף וכ"כ הרמ"ה, ודלא כבעה"ט שכ' וא"ו קטיעא ע"כ. וכ"כ המנחת שי.

ובמנחת שי בתהלים (כ"ד ד') על פס' אשר לא נשא לשוא נפשו, בשם ר' אלייא המדקדק בספר [מסורת] המסורת מאמר ט' וז"ל, והנה במסורות המדויקות לא קראו הוא"ו הקטנה וא"ו זעירא, אך וא"ו קטיעא. פי' וא"ו קצוצה מעט מלמטה כמו 'את בריתי שלום' וא"ו קטיעא, וכן 'לא נשא לשוא נפשו' וא"ו קטיעא ע"כ ועיי"ש.

טוען רבי אליהו המדקדק – הוא ר"א הבחור שהיה מדקדק מפורסם, ואף שהוא אשכנזי, דבריו מקובלים על כולם פחות או יותר – מדוע הוא סובר שהחילוק בין 'נפשי' ל'נפשו' הוא רק בקרי וכתוב, הרי זו טעות. הוא סובר שצורת וא"ו קטועה היינו להוריד את החלק התחתון של הוא"ו. ואין הכוונה להוריד ממש, אלא לכתוב מראש את הוא"ו קצרה ולא ארוכה.

בשיעור פרשת ואתחנן הבאתי מכתב של הרב מאזוז שליט"א, ועניתי על דברים אחרים, אך לא על הנושא שלנו, כי לא נותר מספיק זמן. וז"ל במכתבו ההוא, בעמוד פ' הביא כת"ר דברי המ"ש בתהלים כ"ד בשם רבי אליהו המדקדק (ר"א בחור) ולא פיסקם כראוי. וז"ל, והנה במסורות המדויקות לא קראו הוא"ו הקטנה וא"ו זעירא, אך וא"ו קטיעא פי' וא"ו קצוצה מעט מלמטה. ע"כ. הרב מאזוז חושב כי צריכים לכתוב כאן פסיק, כי אם לא, הכוונה משתנית.

ומבואר מדבריו דוא"ו קטיעא היינו ממש ו' זעירא, אלא שהמסורות המדויקות קוראים לזעירא קטיעא על שם שהיא קצוצה מעט מלמטה. מבין הרב מאזוז, כי וא"ו זעירא ווא"ו

ושם מבלי שידעתי מכך בכלל. גם בדף קמ"ד ציור 25 השתבש, והו"ו צריכה להיות קטנה יותר.

ואח"כ עוד שהוספנו הוספות לספר, הם נדפסו באחד הכרכים שלאחר מכן, כאשר הם משובשים ובלי הגהות.

לכן במלים אחרות נסכם, כי לא בטוח בכלל שזו שגיאה. נראה לי שהפסיק ההוא אינו מעלה ואינו מוריד. וגם אם זו טעות, אזי התלונה היא על המגיה והמדפיס, לא עלינו.

ולגופו של עניין. מבין הרב מאוזן כי לפי הר"א המדקדק וא"ו קטיעא ווא"ו זעירא הן אותו הדבר, וממילא מיושבים דברי המאירי ורבינו בחיי. אולם לפי ענ"ד הדבר הוא בדיוק הפוך. הן שתי דעות קיצוניות זו מזו. אין דבר כזה שוא"ו קטיעא ווא"ו זעירא הן אותו הדבר. ר"א המדקדק אומר דבר אחר, כפי שכבר הקדמנו ואמרנו כי ישנם פירושים שונים לצורת הקיטוע שבוא"ו. ומאידך, כולם יודעים מה היא וא"ו זעירא, שפירושו וא"ו קטנה. וכמו שדיברנו למשל מקודם על הכא"ף הזעירא שבתיתב ז'לבכתה', שצורת עשייתה בפועל היא על ידי הקטנתה מכל הבחינות, גם מהאורך ומהרוחב, גם מעובי הגג והמושב, כך יוצא שהאות כולה מוקטנת בכל האפשרויות. לפי זה, גם וא"ו זעירא צריכה להיות קטנה בעובי, וגם בגודל הכללי. אבל ר"א המדקדק אינו אומר כך על וא"ו קטיעא, אלא בדיוק הפוך. לדבריו, וא"ו קטיעא היא כוא"ו רגילה אלא שאין לכתבה עד הסוף אלא כאילו שהיא קצוצה מעט מלמטה. דהיינו, שתיכתב כוא"ו רגילה אך לא עד סוף השורה אלא קצת פחות. לפי זה ברור שאין מי שיטעה לקרוא את הוא"ו הקטועה כיו"ד, אלא רק כוא"ו יותר קטנה. וכיון שזוהי כוונת ר"א הבחור, מובן שאין שום פליאה ושום שאלה.

ליתר חיזוק נביא את לשון ספר 'מסורת המסורת' [מאמר ט'] בעצמו, ששם הדברים מפורשים בזה"ל, פירוש קטיעין, מלשון קציצה וכריתה. כמו זקצץ פתילים, תרגום ירושלמי

קטיעא, הן אותו הדבר. קטיעא, היא החתוכה באמצע, וקורים אותה וא"ו זעירא, והיינו הך. וזו ודאי דעת המאירי ורבינו בחיי שהביא כת"ר בסוף עמוד ע"ט, וסייעתא לדעת הרעק"א בתשובה סימן ע"ה (שהביאו כת"ר להלן עמוד ק"ל) שכ"ה שיטת המאירי ור' אליהו בחור. ופלא שלא התעורר כת"ר מכל זה.

הוא טוען, כיון שהם אומרים וא"ו קטיעא, ווא"ו זעירא היינו הך, פירוש הדבר הוא לעשות וא"ו זעירא ולחתוך אותה מעט, להשאיר ריוח ולהמשיך בכתיבה. לכן שני הדברים הולכים ביחד, כי הוא"ו הרגילה אינה קטועה, אלא וא"ו זעירא שהיא קטועה.

אלו הן שתי הערותיו, ונענה על ראשון ראשון. בקשר לפיסוק כראוי, נראה לי שאין נפקא מינה של'ממש היכן הפסיק יהיה מונח. ובכל מקרה, גם אם זו טענה, ישנה טענה חזקה ממנה, שגיאה של ממש בחסרון מלה. במקום לכתוב ספר 'מסורת המסורת', כתוב 'ספר המסורת'. שמו של הספר שחיבר ר"א המדקדק הוא מסורת המסורת.

אלא שצריכים לדעת כי את הספר האותיות המשונות שבתורה לא היגהתי בעצמי. משום מה, האחראים מינו מישוהו שיגיה, היה להם מגיה קבוע, ואפילו לא נתנו לי לעבור על הספר בסוף, או אפילו לבדוק את ההגהות.

אך לא זו בלבד, במאמר שכתבנו בסוף, הם מחקו והוסיפו דברים, וכל זה אפילו בלי שאדע, אלא רק אחרי שהספר נדפס נוכחתי לראותם. ואמנם, חתמו את אותן ההגהות בשם ממ"כ, דהיינו מנחם מנדל כשר.

כדאי שתדעו דבר שמחזק את מה שאמרנו מקודם, כי בתקופה ההיא, הרב כשר חשש מכל הענין הזה. הוא נבהל מכך שעוררתי על חידוש כתיבת האותיות המשונות, ופחד שיתלו בו שאומר דברים "חדשים" שאינם נהוגים, לכן הוא העיר במקומות מסויימים כי כן היה בעבר וכיו"ב, כדי להוריד מעצמו את האחריות. למרות שספר זה אני כתבתי, אבל זה היה תחת חסותו. מפני כן הוא גם מחק והוסיף דברים פה

וקטע יתהון. וכן יפֿלח פֿלֿיזתי ואיוב ט"ז י"ג, יקטע כליותי. והנה ידוע כי נמצא א"ב מן אותיות גדולות וא"ב מן אותיות קטנות, ובמוסדה קראו לכל אחת מהגדולים רֶבֶתָא והקטנות זעירא. כמו בראשית, בִּיַּת רבתא. ויקרא אלף זעירא.

כעת הוא מוסיף דבר חידוש שאינו ידוע בדרך כלל.

והנה במסורות המדוייקות לא קראו הוי"ו הקטנה וי"ו זעירא אך וי"ו קטיעא, פירוש קצוצה מעט מלמטה, כמו את בריתי שלום, וי"ו קטיעא. וכן לא נשא לשוא נפשו, וי"ו קטיעא. ותמהתי אני על כל המפרשים אשר ראיתי, שלפי פירוש כולם הוא כתיב נפשו וקרי נפשי, וכן ראיתי ברוב נוסחאות המסורת. ואין ספק כי הוא טעות סופרים, וטעו בין זה ובין פֿדה נפשו מעבור בשלח. [אותו לא מצאתי, אלא רק פסוק דומה באיוב ל"ג י"ז, יַחֲשֹׁךְ נַפְשׁוֹ מִנִּי שְׁחַת וַתִּתֵּנוּ מַעֲבָר בְּשַׁלַּח. העורך יצ"ו]. שהוא קרי נפשי. וכן הוא נמנה עם מ"א מלין דכתיבין וי"ו, וקריין יו"ד. ולשוא נפשו לא נמנה עמה, הרי שאינה אלא וי"ו קטיעא. לטענתו, המפרשים החליפו בין פסוק לפסוק. והכלל כי לא קראו אות קטיעא רק הוי"ו לבדה, כי כן קראו לה במקום אחד אריך, כגון וי"ו ויזתא וי"ו אריכתא ולא רבתא, כי הוי"ו הרבתא היא וי"ו דגחון עיין בא"ב רבתא.

אלו דברים הפלא ופלא. בפסוק בפרשת שמיני [וי"א מ"ב] שכתוב, פֶּל הוֹלֵךְ עַל גַּחֲזֹן, הוא"ו היא גדולה, ונקראת וא"ו רֶבֶתָא. מאידך לדבריו, הוא"ו דויזתא אינה וא"ו רבתא, אלא וא"ו אריכתא. דהיינו שאין עושים אותה גדולה אלא ארוכה עוד יותר מהרגיל. וצריך להעיר כי כיום לא מקובל לכתוב כך, אלא הוא"ו דויזתא אינה רק ארוכה מן הרגיל, אלא גדולה עבה ושִׁמְנָה. וא"ו רבתי. אך דברינו כעת אמורים רק לפרש את מה שכתב ר"א הבחור, שזו הכוונה בוא"ו דויזתא. אך וא"ו קטיעא היא וא"ו רגילה, אלא שהיא קצוצה מעט מלמטה. הסופר כותב את הוא"ו כמו וא"ו רגילה, אבל הוא לא

משלים אותה עד הסוף. לפי דבריו, אין במציאות וא"ו זעירא.

הערה מהקהל: אכן כתוב על וא"ו דויזתא 'לממתחה'.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד, וזו לכאורה ראייה טובה לדבריו, שהכוונה רק להאריך אותה. הגמרא במגילה [דף ט"ז ע"ב], ויו דויזתא, צריך לממתחה בזקיפא וכו'.

שאלה מהקהל: אולי מתכוונים למתוח אותה בקריאה?

תשובת מרן שליט"א: יתכן כך, ישנן דעות הסוברות להאריך את הוא"ו בקריאה, וכנראה כך החולקים יתרצו וידחו את הראיה שלו, שהכוונה בגמרא שם לומר שצריך להאריך את הוא"ו בקריאת המגילה ולא בכתיבה. זו מחלוקת ידועה בראשונים, ומובאת בש"ע [או"ח סימן תרצ"א סעיף ד']. צריך להעמיק בפירושי הסוגיא, ואין כאן מקומה.

שאלה מהקהל: לגבי וא"ו אריכא, האם לא נדמית בכך לנו"ן פשוטה, וממילא הספר פסול, אע"פ שלמעלה יש חילוק מעט בין וא"ו לנו"ן פשוטה, ואפילו אם אינה בסוף תיבה?

תשובת מרן שליט"א: היא לא תיראה ע"י כך נו"ן פשוטה, כי בראש הנו"ן פשוטה יש שינוי הניכר מאד.

*

דרך אגב, בקשר לענין הוא"ו קטיעא, בנותן טעם להזכיר כעת כי זכינו ברוך ה' שיצא לאור חוברת הכוללת את כל גליונות 'כתרי התורה' בעריכת ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו מעיר מודיעין עילית. מדי שבוע הוא מוציא גליונות, ולקראת סוף השנה הזו הוא אסף וקיבץ את כל הגליונות, מגליון א' שיצא לאור בשנה שעברה ועד גליון כ"ד.

בכל עמוד ראשון מובאים שאלות הלכתיות שכותב ועורך ידידנו הרה"ג נתנאל עומייסי שליט"א, ואלו כוללות שאלות שהוא מברר ומלבן מתוך ספרי הפוסקים, וגם מתייעץ עמי העני בטלפון, ואחרי כן הוא מעלה אותן על הכתב. "כתר ההלכה". שמעתי כי הדברים

ענינו על כך בזמנו ואמרנו, כי אף אם אותו השואל צודק לכאורה לפי הפשט, מי שמסתכל מבחוץ "על הקליפה" חושב כי זוהי שאלה, אבל התשובה האמתית פשוטה מאד. הפיוטים הקדמונים נתחברו בדרך-כלל עפ"י הפשט, לכן הם לא השתמשו רבות באות יו"ד, אך שיריו של מה"ר שלום שבזי נכתבו עפ"י הסוד, והיו"ד שהיא המדה העשירית, מלכות, רומזת אל השכינה, כגון מה שמזכיר הוא בדרך אגב בפיוט 'אילת חן', בסוד מלכות, עשירית תעלני, ושכינתא בגלותא. לא לחנם הוא נהג להוסיף פעמים רבות את האות יו"ד. היה לו טעם נסתר וכנז, כדי לעורר רחמי שמים.

בסיום הדברים אז [בשיעור הנ"ל בדף 12] הוספנו, כי יתכן שהיו לו טעמים נוספים שעדיין לא השיגה דעתנו הענייה.

והנה כי כן זכינו אז בזמנו לטעם אחד, ועתה רצוני להוסיף בקיצור בס"ד עוד חמשה טעמים, שהיגעתי אליהם עכשיו, חלקם עפ"י הזוהר הק' שקראנו מקודם, כי הזוהר מנמק ומסביר מדוע לקרוא 'היושבי' במקום 'היושב', והדברים שייכים גם לענייננו.

מהר"ם גבאי בספר עבודת הקודש [חלק התכלית פרק מ"ב] מביא את מאמר הזוהר הנזכר, ואחרי כן הוא מסביר אותו ואומר כך, הנה ביארו, כי היו"ד שב'יושבי' היא סוד יו"ד שבשם הגדול שהיא ראשית חכמה, והיא עומק ראשית, שם כוונת התפילה, ומשם בא אל השמים להאציל האור על שאר אותיות השם, ומתיישב שם האור והשפע שהוא הייחוד השלם, ומשם מתפשט בכל. וזה סוד 'ממעמקים קראתיך יי'. לפי דבריו, הטעם שנוספה כאן אות יו"ד, כי היא הראשונה בשם הוי"ה ב"ה. זהו טעם אחד. לעומת זאת, בפירוש מתוק מדבש מביא משם מפרשים פירוש אחר אל מה היו"ד רומזת. כי היו"ד הוא אבא, ורומז למדת היסוד.

נמצא בידינו שני פירושים חדשים לתוספת המלה יו"ד, וסה"כ שלושה פירושים. או שהיא רומזת על השכינה, או לשם הוי"ה, או ליו"ד שביסוד.

מועילים מאד, ורבים האנשים הלומדים מתוך אותם הדברים.

כעת אני מדבר על החלק השני בעלון, שהוא החלק העיוני שהרב אביחי מוסיף בעמוד השני, ושם בפרשיות חוקת ובלק הוא כתב באריכות על הנושא של הוא"ו קטיעא, ודבריו הן ממש בבחינת אוצר בלום. אסף את כל הדעות, ראשונים ואחרונים, ואת כל המקורות בתמצית, ומתוכן גם כן את המסורת שלנו, מתוך ספרי חכמי תימן לפזוריהם. וכל זאת בתוספת נופך מדיליה.

ממש נכס יקר מאד. בפרט לבני קהילותינו. מקיף בקצרה את כל המקורות והשרשים, ישנים עם חדשים. יישר חילם. יה"ר שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ביאור תוספת האות יו"ד שבסוף המלה 'היושבי'.

נחזור לענין היו"ד היתרה שבתבית 'היושבי'. עברנו את הוא"ו קטיעא באיזו צורה שתהיה, ונמשיך אל היו"ד, וזאת משום שלפני כמה שנים [עקב ה'תשע"ז] דיברתי על אחד החידושים המיוחדים של רבינו שלום שבזי זיע"א בכתיבת שיריו, להוסיף יו"ד פעמים רבות. זהו דבר שלא היה לפניו אצל פייטנים אחרים, כרבינו יהודה הלוי, רבי אברהם אבן עזרא, רבי שלמה אבן גבירול ושכמותם.

למשל בשיר 'ביום שבת אשבח'. שחי לאל יחידתי וכו', ולבי טוב ושמת, בחן מתנהלי. היו"ד נראית יתירה. וכן, איומה בהר המור וכו', ותשקיף בְּשִׁחְרִי.

אלו מלים שאינן קיימות, ולכן היה חכם ספרדי אחד בזמנינו שקם לערער על כך, מנין לו. הרי לפי הדקדוק לא מוסיפים סתם יודיין. ואעפ"י שבודאי מצוי במקרא יודיין יתירות כמו בנ"ד, 'היושבי בשמים', מכל מקום המפרשים אומרים שזוהי יו"ד נוספת, וגם היא אינה כתובה אולי רק "פעם ביובל", אך מה"ר שלום שבזי כותב זאת בשיטתיות, פעמים רבות, ואעפ"י שניכר שהוא עושה זאת בשביל החרוז, אבל מדוע להגזים?

מהרי"ץ בפירושו לתכלאל עץ חיים וחלק א' דף ס"ח ע"ב על הפסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל כתב דבר מעניין, ואפשר שהוא נכלל בכוונת מהר"ש שבזי, שהיו"ד בתיבת 'היושבי' רומזת לעם ישראל. וז"ל, יושב. פירוש ממתין ומצפה לתהילתן של ישראל, כדאמרו רבותינו ז"ל בחולין, אין מלאכי השרת אומרים שירה עד שיאמרו ישראל, שנאמר ב'פן יחד כוכבי בקר', אלו ישראל, ו'הדר יוריעו כל בני אלהים', אלו המלאכים. עוד דרשו רבותינו ז"ל, שהקב"ה יושב ומצפה עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל, ומקבל תפילתם יחד.

או ירצה, אפילו שאתה קדוש, הנה אתה יושב בשמים בשביל תהילות ישראל, כמו שאמר הרי"ע בפירוש היושבי בשמים – מהרי"ץ כתב הרי"ע בראשי תיבות, ומסתבר לכאורה שהוא מתכוון למהר"ר יצחק עראמה בעל עקידת יצחק, אבל לא זכיתי למצוא זאת בספרו. באחד בכת"י קדשו של מהרי"ץ כתוב הרי"ט. בטי"ת. אך גם זה לא מצאתי. צריך לחפש במקור של מהרי"ץ, שזה בס' בית תפילה, שציון בהמשך. אולי משם יתפענח העניין.

עכ"פ הוא מסביר כך, כי בשביל ישראל הקב"ה יושב בשמים, כי אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. ואם כן, אם לא ישראל ששומרים התורה היה העולם תוהו ולא היה הקב"ה יושב בשמים, ולכן אמר היושבי ביו"ד.

ישנו ביאור נוסף בספר לקט שמואל [ליקוט מדרשי הזוהר על תהלים דף ר"א, הערה נ"ט] שהביא את מאמר הזוהר דלעיל, והסבירו כך, היו"ד מרמז על הנקודה שבלב.

בספר עיונים בתהלים [לרא"י רייזמן, פרק קכ"ג דף שצ"ד] כתב כך, רוב המפרשים, נוטים לומר שהיו"ד מיותרת במלה, והכוונה כאן היא על הקב"ה היושב בשמים. רוב המפרשים, אלו רק חכמי הפשט. הם לא ידעו כיצד לפרש זאת בדרכי הפשט, לכן אמרו שהיו"ד מיותרת, וכדרכם לומר תירוצים כיו"ב לעניינים דומים, כגון שהם נוספים, 'לתפארת הקריאה'. כי אין

להם אפשרות להסביר זאת בדרך הסוד. אבל מצד שני, אפילו שיגידו מה שיגידו, מ"מ אף אחד מהם לא מעז לחשוב כי כיון שהיו"ד "מיותרת" נמחוק אותה לגמרי. חס ושלום. לכן ברור אף לשיטתם שישנו הסבר פנימי לכך שהם לא נכנסו אליו, ולא השיגה אותו דעתם.

אחרי כן הוא כתב פירוש מעניין עפ"י הפשט, ואף שתחילתו מתאים למ"ש מהרי"ץ, בהמשך רואים שהכיוון הוא אחר. וז"ל, יש הסבורים שהיו"ד הנוספת באה להורות שמטרת הישיבה היא עבור עם ישראל, כלשון הספרי [פרשת וזאת הברכה פסקא ה'], כיוצא בדבר אתה אומר, 'אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים', אלמלא אני, לא הייתי יושב בשמים.

וישיבה זו, קבועה היא ללא שום שינוי, כפי שכותב בספר הכתב והקבלה בפרשת בשלח, ולדעתי אינם יתרים לגמרי, כי היו"ד יורה בכל אלה להיותם שמות תארים, ולהורות שהעניינים הם קבועים וקיימים, ומתחזקים במתואר בו וכו'. אמנם על ידי תוספת היו"ד, ידענו ששיבתו בגובה, וראייתו בשפלים הוא תואר תמידי אליו יתברך, וכן נאדרי בכח [שמות ט"ו, ו'], יורה היו"ד על אדונותו, הקבועה בו תמיד.

הרעיון מבוסס גם בספר מו"נ להרמב"ם ז"ל [חלק א' פרק י"א], ומזה הענין האחרון נאמר עליו יתעלה, 'אתה ה' לעולם תשב, היושבי בשמים'. יושב בשמים הנצחי, העומד אשר לא ישתנה בפנים מאפני השנוי, ולא שינוי עצם, ואין לו שום ענין זולת עצמו שישתנה בו ולא ישתנה יחוסו לזולתו, כי אין יחס בינו ובין זולתו שישתנה בו היחס ההוא, כמו שיתבאר. ובה יושלם היותו בלתי משתנה כלל, ולא בשום פנים, כמו שביאר ואמר 'אני יי' לא שנית', אין בו שינוי כל עיקר.

גם הזוה"ק מתייחס לתוספת היו"ד כהוראה מיוחדת, 'היושבי בשמים היושב מבעי ליה' וכו'. כאן הוא מצטט את דברי הזוהר הק' שהבאנו, ואחרי כן מסבירם בזה"ל, לפי הזוה"ק, היו"ד רומזת על עומק הענין. ובהיות

בהיותי כאן בין הזמנים, בבית המדרש בזכרון יעקב, מצאתי העת לעיין בספר החדש שלקחתני עמי, הלא הוא שו"ת "ויען יצחק" ח"א, ורציתי תכף לעבור על הספר כולו בבחינת "בעודה בכפו יבלענה" [ישעיה כ"ח, ד'], ובנתיים בזמני הקצר שעמד לרשותי כ"כ נהניתי בקראי דברי מרן שליט"א בתשובותיו הקצרות והברורות, בד בבד עם המובא שם בהערות. זה מה שהוסיפו העורכים נר"ו.

ובעברי בין דפיו, ראיתי שם בסימן שד"מ בענין רכישת מטה של מי שאינו שומר תורה ומצוות, שיש בזה בעיא מבחינה רוחנית. דיש לחוש למה שאולי נעשה על מטה זו בעבר, שלא לפי ההלכה. שם כתבנו שצריך לחוש ולהימנע שלא לקנות מטה וכדומה, מאנשים פורקי עול.

אך מה שהובא שם בהערה וז"ל, אולם צריך ביאור דלפי זה אסור לישון באכסניא שאין המטה שלו. בשאלה מדובר באופן שקונה מטה, אך עורכי הספר דנו כיצד להתנהג באופן שהולך לישון בבתי מלון וכיו"ב. הרי מי יודע מה היה פה לפנינו ומי השתמש במטה? ותירצו שם, שמא יש לחלק בין שהיתה של אחר בקבע או בעראי, ובין אם הוא משתמש בה דרך קבע או עראי, ע"כ.

אבל הרב אסף לוי טוען כנגדם בזה"ל, ולפי קוצר דעתי אינו מובן לי חילוק זה, דסוף סוף אם מאקדהו עבר עבירה במטה זו, מאי שנא בין קבע לעראי. בין אדם אחד שישן עליה בקביעות, לבין הרבה בני אדם שמתחלפים כל פעם באכסניא, ועוברים עבירות באותה מטה. וזכורני שהגה"צ רבי יורם אברגל זצ"ל היה מתנגד ביותר להליכה לבתי מלון וצימרים וכדו' מטעם זה, דכיון שהם משמשים מוקד לדברי עבירה בסתר, ונשים רבות נאסרו על בעליהן בבתי מלון וכו' רח"ל, וממילא חדרי המלון, כותליו, מיטותיו וכו' ספוגים עד אפס מקום ברוח רעה קשה ביותר. השם ירחם.

ואותה רוח רעה, נדבקת בכל מי שבא לבקר שם, גם אם הוא כשלעצמו אינו בעל עבירה אלא ירא שמים, בכל זאת רוח רעה זו גורמת

והמשורר מבקש בתפילתו על הקלת קושי הגלות עוד לפני הגאולה העתידה, לכן יש לבקש מהמדה העמוקה ביותר, על פי הנאמר 'ממעמקים קראתיך יי', שהיא מדת הבינה, שזו תשפיע שפע על הכל. עד כאן.

הנה לנו כמה וכמה תירוצים ויישובים לבאר כי מהר"ש שבזי עשה הכל בדעה בינה והשכל.

אמנם לכל ההסברים הללו, לא מצאתי לעת עתה יסוד ושורש בספריו של מהרש"ש, חמדת ימים על התורה, או על ההפטריות. זולת לתירוץ שאמרנו אז לשעבר, כי כך כתב שם בפרשת וזאת הברכה [במהדורא החדשה דף 428] בזה"ל, שרומז למלכות, דכתיב היושבת בגנים [שה"ש ח', י"ג]. היושב בגנים מבעי ליה, אלא היושבי בשמים, רמז לעשירות. פגנים, בגנתא עילאה וגנתא תתאה. בין מעומד בין מיושב – סוד ה"א ראשונה וה"א אחרונה. והוא עומד בין ההדסים – דא וא"ו שבשם, דבין תרין האי"ן יעו"ש.

שאלה מהקהל: אבל מהרי"ץ בעץ חיים דף קכ"ח ע"א כתב שהיו"ד בתיבת 'היושבי' היא יתירה, וזהו עפ"י הפשט ולא עפ"י הקבלה?

תשובת מרן שליט"א: אני הבאתי את מה שכתב אגב פירושו לזבא לציון, ואתה הסתכלת רק בפירושו למזמור שאומ' בשבת... דברי תורה עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר.

תשובות מרן שליט"א למכתב מאת הרב אסף לוי הי"ו לגבי שלושה נושאים חשובים, א' בעניין המובא בשו"ת ויען יצחק החדש ח"א לגבי שנה ע"ג מטה שהשתמשו בה בני אדם שאינם שומרי תומ"צ, ב' בעניין חזן שאינו יר"ש המוציא ס"ת, וכן סופרי סת"ם שאינם יראי שמים, ג' לגבי המובא בספר הליכות חיים להרב אברהם (אלון) אבידור בעניין מנהג תימן בהבדלה בבית האבל האם מברכים על הבשמים, ודחיית הדברים המובאים שם ממקור פסול.

קיבלתי מכתב מאת ידידנו הנכבד הרה"ג אסף לוי יצ"ו, הכולל שלושה עניינים חשובים בזה"ל, בס"ד, כ"ד אב התשפ"א. לכבוד מו"ר מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.

לו מכאובים ונוזקים רוחניים גדולים, ועל כן שומר נפשו ירחק ממקומות אלו וכו', וצ"ע. דברים אלו נראים כהערה חשובה ביותר. לא ידוע לי במציאות מה היא האמת, אך הנני מניח שהצדק עמו. הרב אברגל היה בסוד העניינים, כי שמע אנשים רבים וכו' ויודע כל הפרטים. ואם כן ראוי לכל אחד שיעשה חשבון הנפש עם עצמו. וגם אם כבר היה במקומות טמאים כאלו, צריך לראות לתקן זאת לעתיד.

*

העניין השני, בשו"ת ויען יצחק סימן ל"ד עוררנו עוד על חזנים שאינם הגונים. השאלה מצויה לצערנו בחזנים רבים, דהיינו המוציאים ספרי תורה. הם למדו בילדותם ונחשבים ל"בקיאים" במקרא. כיום הם יכולים להיות אפילו בני שמונים שנה, אך רח"ל הם אינם שומרים על ענייני קדושה וצניעות.

נשאלנו שם מה לעשות, וכיצד יש לפעול באופן שישנו חשש מחלוקת. אנחנו לא ניכנס לנושא כעת, הרב אסף עובר אח"כ לנושא אחר, לסופרי סת"ם שאינם יראי שמים.

וז"ל במכתבו, אגב חזנים שאינם מתנהגים ביראת שמים, ראיתי לעורר שיש סופרי סת"ם שעלולים להכשיל את הרבים, בהיותם ירודים מבחינה רוחנית. וגם בהלכה אינם בקיאים, בלשון המעטה (הרבה יותר גרוע ממה שמובא בספר בסימן ש"א שמרן שליט"א הכשיר הדבר). וביודעי הדבר מקרוב קאמינא.

והקונים מהם, עלולים לצאת שכרם בהפסדם רח"ל, וכפי שראיתי בס' שו"ע המוסר, שהמחבר סיפר שם כי בְּיָדֶיהָ הוּא עוֹבְדָא, שבאחד משיעוריו הגיע אדם אחד לרב (המחבר) שכבר התגרש כמה פעמים, ועכשיו חי עם אשה בלא חופה וקידושין ב"מ. ואינה טובלת לנדתה אלא לפרקים. וכששאלו הרב לפרנסתו, ענה לו, שהוא סופר, כי למד מקצוע זה בעבר, בהיותו אז לומד בישיבה לבעלי תשובה. והוא כותב כמה תפילין ביום, והכתיבה שלו מהירה ונאה. והמחבר העיד שראה תפילין שכתב. ונודע לו שיש סוחרים

רבים הקונים ממנו תפילין, ואף מוסדות רח"ל. ועורר שם המחבר בענין זה, שיש לקנות רק מסופר יר"ש ולא מסוחר, כי יש סוחר שמעביר לסוחר אחר ולא נודע מיהו הסופר, ולפעמים יתכן שהתפילין פסולות אם ע"י חק תוכות או חסרות ויתרות, ויהיה קרקפתא דלא וכו'. ע"כ.

ואחד מבני משפחתי היה סוחר סת"ם, לפני כמה עשרות שנים, וסופרים מכל הארץ היו כותבים לו בקביעות. בנו שהיה שותפו, היה נוסע לבתי הסופרים לקחת את הסת"ם. פעם אחת כאשר יצא מבית אחד הסופרים, שגם בנו הבחורים היו כותבים, ראה את אחד מהם רוכב על אופנוע ובחורה יושבת מאחוריו, ומיד הפסיק לקנות מהם סת"ם, דהיינו גם מאחיו ואביהם. איתמר].

אחרי כן הוא מספר מעשה מעניין. לפי מה שהרב אסף נר"ו עצמו אמר לי בע"פ, הוא העתיקו מאיזה עלון, ואינני בטוח שהעתיקו בדיוק של מאת האחוזים, אך כנראה שכן. הסיפור אמיתי וחשוב מאד. ומי שיודע היכן הסיפור התפרסם, שיודיע לנו. ועוד בענין זה אציין מעשה אמיתי, באברך ת"ח שסיפר על אביו שהוצרך לתקן איזה ס"ת ישן מאד, ולקח לאיזה מושב, לאיש אחד המוחזק שם כמתקן ספרי תורה מומחה, וכל הגבאים באיזור מביאים אליו ספרי תורה לתיקון.

ובכן, כעבור חדשיים הודיע אותו מומחה לאביו שהספר תורה מוכן, ודרש בשכרו 3000 ש"ח, סכום שהוא גבוה פי כמה ממה שביקשו במקומות אחרים עבור התיקון. הרי הוא "מומחה", מגיע ומותר לו לדרוש סכום מפולפל...

אותו אברך אמר לאביו, שהוא ילך לבדוק את הס"ת לפני שישלם. וכאשר הגיע לביתו, אל חדרו המיוחד שבו הוא מתקן את הס"ת, והיו שם כמה ספרים באמצע התיקון. עכ"פ הוא פתח את הס"ת של אביו, והתחיל לגללו לראות את התיקונים. והנה לא רק שלא תיקן, אלא קלקל כמה אותיות ונראה שגירד היכן שאסור. חק תוכות. ושאל את המומחה, איך

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולענין למעשה צריכים לדעת מה עושים בענין דיעבד. אם הביאו ספר תורה ל"מומחה" כמו אותו ה"מומחה" דלעיל, והוא עבר על חק תוכות, מה דינו של הספר? איך נדע איפה התיקון?

ישנם שרצו להיתלות בדברי הרמב"ם, שבהלכות תפילין וספר תורה, וגם בתוך כלל עשרים הדברים הפוסלים ספר תורה, לא הזכיר חק תוכות. לכאורה מוכח שהרמב"ם מכשיר ספר כזה. אבל כבר הסברנו בשו"ת עולת יצחק [חלק א' סימן ט'] שזו טעות מיסודה. שאעפ"י שהרמב"ם לא הזכיר שם את פיסול חק תוכות, זה אינו מחמת שהוא סובר שספר כזה הוא כשר, אלא בגלל שפיסול חק תוכות אינו פיסול מדין ספר תורה תפילין ומזוזה, אלא אף בכל דיני התורה, כאשר צריך פתב. אפילו בכתובת גט שאינו חמור כספר תורה יש פסול חק תוכות, שנאמר [דברים כ"ד], וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּתָּהּ, וחקיקה וכתובה שעל ידי גירוד אינם נחשבים לכתובה. הרמב"ם בהלכות ספר תורה כלל בכלל עשרים הפסולים דוקא דברים שהם מחמת דין ספר תורה, כגון חסרות ויתרות ופרשיות, אבל מה שפסול בכל התורה מפני שאינו נחשב לכתב אין מקומו בפסולי סת"ם, כי הוא נכון בכל התורה. וכמ"ש בעצמו בהלכות גירושין.

לכן צריכים לברר מה לעשות עם ספר תורה שתיקנוהו על ידי חק תוכות לענין דיעבד. לך תדע איפה הוא תיקון ואת מה צריכים לסדר עכשיו. זו שאלה חמורה מאד, אבל יתכן שישנו מקום ואיזה צד לקולא.

החתם סופר [בתשובותיו חלק א"ח סימן פ'] מחדש דבר מענין. אם ספר תורה תוקן על ידי מישהו עם הארץ שכתב על ידי חקיקה, ואיננו יודעים היכן התיקון, מדאורייתא הוא בטל ברוב. אך בשו"ת בית שלמה חולק על כך, וסובר שאין קשר בין זה לבין רוב. כי אפילו אם תמצוי לומר שהאות הזו בטילה ואינה קיימת, אזי היא נחשבת לכל היותר כחסרה, וכאשר חסר אות הספר פסול. מה יעזור לנו הביטול?

הספר? והשיבו, מצויין, כשר למהדרין! ואמר לו האברך, האם אפשר לשאול את כבודו כמה שאלות? ענה, בכבוד! שאל אותו האברך – את ה"מומחה" – מה פירוש "חק תוכות"? והשיבו, סליחה, לא נתקלתי בדבר כזה. איזה מושג חדש הבאת לי? חק תוכות? מה אתה מדבר?

אמר לנפשו אותו אברך, שמא למד בע"פ מאביו, ולימדו בלי מושגים. ועל כן שוב שאל אותו, תראה, היה לי אות בי"ת והוצרכתי לכתוב במקומה אות כ"ף כפופה, ואני אומן ויכול לגרד את העקב של הבי"ת ולהפכה לכ"ף, האם מותר לי? וענה לו, אם אתה מומחה, למה לא?

האברך נחרד מתשובתו, והמשיך לשאול, אמור לי בבקשה כאשר אתה מקבל ספר תורה לתיקון, מה אתה אומר בתחילת התיקון? וענה לו אותו "מומחה", – "אני אומר יה"ר מלפניך ה' או"א שלא אכשל בדבר הלכה ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא וכו'". ממש בור. לא יודע אפילו לכוון לשם קדושת ספר תורה, ק"ו לומר הריני כותב לשם קדושת ספר תורה. כנראה התפילה שלו לא עזרה, ובכל זאת הוא נכשל.

האברך היה המום. פתח לפניו את השו"ע והראה לו את ההלכה הזאת, ואותו אחד עמד בוש ונכלם, והבין טעותו. אבל אמר להגנתו, תראה, אני מתקן לפי ידיעתי, ולא לפי מה שצריך. האברך אמר לו, שאסור לו לתקן ספרים, שהוא מקלקל ולא מתקן וכו', והלך לשלום.

מה אתם חושבים, שהוא חזר בתשובה? אבל כעבור זמן, אברך זה שמע על אותו אחד שממשיך לתקן ספרים, ואמר לאנשים, בא אלי איזה בחור ישיבה ועשה עלי קצת רוח... ע"כ. רח"ל.

בעזונותינו הרבים. הנני חושב שאין זה מקרה אחד, וגם לא שנים. בהרבה מקומות שאינם בני תורה, מצויים ספרי תורה שמביאים אותם לכאלו שיכולים לתקן, אך אינם מבינים בין ימינם לשמאלם.

נקרא מתוך מה שכתוב בספר שבטי ישראל וא' יו"ד סימן ל' דף שס"ג בזה"ל, העולה מכל המקובץ, דאות בס"ת שנכתבה ע"י חק תוכות, לדעת החת"ס מדאורייתא בטלה האות ברוב, ומדרבנן לא בטלה משום שיש לה מקום קבוע, והוי דבר חשוב שאינו בטל ברוב, וגם משום חשיבות האות עצמה. כך הוא מביא לפני כן מדברי רש"י במסכת גיטין האומר ש'מחובר' אינו מתבטל. וכיון שפשוט שדברים המחוברים לקרקע גם הם מתבטלים, יש לבאר כוונתו שהדברים הקבועים ומחוברים במקומם הרי הם חשובים ואינם מתבטלים גם אם הם לא ניכרים. ברם כל זה מדרבנן, אך מדאורייתא נחשב לביטול.

וכיון דמ"מ מדאורייתא האות הפסולה בטלה ברוב, יש להקל בזה בצירוף שיטת הרשב"א וסייעתו דבס"ת שיש בו טעות בחומש אחד, מותר לקרות בו בחומש אחר. דהיינו, אם ישנה טעות בחומש בראשית, הפיסול הוא דוקא באותו החומש, אבל אפשר לקרוא בארבעת החומשים האחרים. וכן באופן שישנה טעות בספר ויקרא, למשל, שאר החומשים כשרים לקריאה. זוהי דעת הרשב"א, אבל איננו נוקטים כך להלכה. אך עכ"פ אפשר להשתמש בסברתו כסניף להקל.

ומעתה אף שאין ידוע באיזה חומש הטעות, יכולין להקל ולתלות דהטעות בחומש אחר, כמו שמצינו לגבי איסורין הדין שאני אומר דאיסור לתוך איסור נפל.

ובצירוף שיטת הרמב"ם, דמותר לקרות בס"ת שיש בו טעות.

הצירוף האחרון הוא קולת הרמב"ם המפורסמת בתשובתו. כך הוא סובר שם, והוסיף שכן נהגו גדולי עולם. ואמנם בחיבור הוא חזר בו, וגם בפועל איננו סומכים בזה על שיטתו. אך מכיון שסוף סוף ישנה דעה כזו, מצרפים אותה במקומות שיש ספק.

יסוד החידוש של רמב"ם שם הוא, כי הגם שהספר תורה הוא פסול, אין פיסולו נוגע לקריאה בו בציבור, כי הספר אינו חפצא של

מצוה, אלא רק חפצא של קריאה מתוך הכתב ולא בעל פה. לכן אפילו שמי שכתבו או קנאו לא קיים מצות כתיבת ספר תורה כיון שהספר הוא פסול, מכל מקום מותר לקרוא בו בציבור. ספר תורה אינו כלולב ואתרוג שצריכים להיות כשרים. וכיון שזוהי שיטת הרמב"ם עכ"פ בתשובות, מצרפים דעתו זו לשאלות הנוגעות לכשרות ספרי תורה.

ומוסיף שם בספר שבטי ישראל בזה"ל, ולדעת הבית שלמה והמחנה חיים לא שייך בזה ביטול ברוב מדאורייתא, משום דאין בכח הביטול אלא להחשיב את האות הפסולה כמי שאינה כאן, אבל מ"מ לא נחשב מחמת ביטול ברוב שכתובה כאן אות כשרה, וא"כ נמצא הס"ת חסר אות, וכן פסק בקנאת סופרים.

לאחר מכן הוא עובר לשאלה נוספת. היה ספר תורה שתוקן על ידי עם הארץ בחק תוכות, ומקום התיקון אינו ידוע לנו. ואחר כן הספר תורה נתערב עם שאר הספרים הכשרים בהיכל וכבר איננו יודעים איזה ספר תוקן על ידי חק תוכות. בשאלה כזו לכאורה אפשר יותר לסמוך להקל משום ביטול ברוב, אמנם אעפ"י כן גם בשאלה זו נפלו חילוקי דעות.

וז"ל שם, ואף לדעת הבית שלמה והמחנה חיים, הנה אם נתערב ס"ת שיש בו פסול בספרי תורה אחרים, יש לעיין אי בטל הס"ת הפסול ברוב. ונחלקו בזה האחרונים, דלדעת היד אליהו ודעימיה, בטל הס"ת ברוב, ולדעת החת"ס והערוך השלחן, כל שאפשר להכיר את האיסור, אין האות בטלה ברוב. ואף שכעת איננו יודעים את מקום התיקון, עוד יבוא יום אחד ונגיע למקום הטעות ונכיר זאת. מכיון שכך סוברים החת"ס סופר [שם] והערוך השלחן [יו"ד סימן רע"ט] שהתיקון אינו בטל ברוב.

ומוסיף בספר שבטי ישראל בזה"ל, ובאם הוא פיסול שא"א להכירו, כגון אות שנכתבה ע"י חק תוכות, יש לומר דלכו"ע בטל הס"ת הפסול ברוב. ברם נראה לי שהדבר אינו מוכרע, כי מצוי פעמים רבות שסימני הגירוד ניכרים, וגם אפשר לראות שהתיקון נעשה על ידי חק

הביא שם משנ"ת – מה שנתבאר – עולת יצחק ח"ב סימן רל"א שכתב שרבים לא נהגו לברך על הבשמים בהבדלה בבית האבל, ובסי' רל"ב כתב שכן הוא מנהג קבוע וידוע אצל הרבנים בהרבה מקומות, שדוחים את הבשמים ושכן הוא המנהג גם בעיר תהילה צנעא. ע"כ מעולת יצחק.

הכוונה לעניין ששם כתבנו בס"ד כך, מכל מקום לעניין הלכה למעשה, לא כן אנכי עמדי לסתור מנהג קבוע וידוע אצל הרבנים בהרבה מקומות שהם בעצמם המבדילים בבתי האבלים, ודוחים את הבשמים, בפרט שהוא המנהג שהיה גם בעי"ת צנעא עיר של חכמים ושל סופרים, דמסתמא הוא משתלשל אליהם מרבוותא קמאי וכו'.

נחזור להמשך דברי הרב אסף יצ"ו. ואח"כ כתב המחבר שאין זה מוסכם, כי רבים היו נוהגים לברך על הבשמים בבית האבל, וכפי שהביא שכן כתב הריבד"ק בפירושו להרמב"ם (מצאתי שמוזכר אותו הרבה בספרו בכינוי זה – "הריבד"ק"). השמעתם שם חדש? הוא ראשי תיבות יוסף בן דוד, ושם משפחתו המתחיל באות קו"ף [קאפח. העורך].

ושכ"כ עוד בתשובתו שהובאה בספר תשובות הרב חפאק. והוא הרי היה מהעיר צנעא. וכ"כ הרה"ג עזריה בסיס בתשובתו שהובאה בס' עילוי נשמות (מהדורת עמיהוד) שמנהגם (בעיר רדאע) לברך על הבשמים בבית האבל, ושכן היתה דעת הרה"ג צדוק נגאר זצ"ל, ושכן השיב לו הריבד"ק, וכתב עוד הגר"ע בסיס שכן המנהג בהרבה מקומות הגדולים בתימן, מצפון תימן וצנעא ועד מזרח תימן, ביד"א, ואף האבל עצמו צריך לברך על הבשמים, וכך פסק המחבר שם.

ביקרא דאורייתא ובתפילה מעומקא דליבא. כשם שזכינו לצאת ספר זה ויען יצחק ח"א לאורה, כן נזכה שיצאו לאור עולם כל כתבי מרן שליט"א, וליהודים היתה אורה ושמחה אורה זו תורה, להגדיל תורה ולהאדירה. מנאי. אסף לוי. ביתר עילית.

תוכות. אלא שאעפ"י שסימני הגירוד ניכרים לא יודעים מה היה כתוב לפני כן, וגם הדבר אינו בטוח כ"כ.

לכן העצה היעוצה במקרים כאלו לנסות "לשחזר". לשאול את הסופר אם הוא זוכר מה היה לפני התיקון, וכיצד גירדת ומה עשית בדיוק, ולפי דבריו להבין האם אכן ישנה שאלה. אבל לא תמיד יכולים לעשות כך, כי מסתמא הוא תיקן תיקונים רבים, ומי יודע אם הוא יזכור את התיקון במדויק. אבל אני אומר זאת רק בתורת ספק, לראות אם ישנו צד נוסף להקל.

מסיים בספר שבטי ישראל שם, כל זה הוא באות אחת שנכתבה שלא כהלכתה, אבל אם שכח לקדש שם שלם, ועתה אינו יודע איזהו, לא בטל השם ברוב, וכמו שכתב בהלכות קטנות. יש אריכות על כך, גם בשו"ת מנחת יצחק (וייס) חלק עשירי סימן ו'. ואכמ"ל.

קיצור הדברים, זאת שאלה חמורה ביותר מה לעשות במקרים כאלו. ומי שמגיע למקומות כאלו שהתיקונים נעשו על ידי אנשים שאינם אחראים ולא יודעים את ההלכות, הוא בבעיית חמורה, ושומר נפשו ירחק.

אבל בשעת הדוחק יש לנו אילן גדול להיסמך עליו, כמו שאומרים בישיבות הקדושות, "הרמב"ם הציל את המצב...". וגם יש מקום להתיר שמא התיקון נעשה בחומש אחר, ועוד כל מיני סניפים וצירופים להקל, וכדלעיל.

עד כאן הנושא השני במכתבו של הרב אסף יצ"ו.

*

בעת נעבור לנושא השלישי בזה"ל, אני טרם אכלה לדבר, קלטו עיני בארון הספרים בבית המדרש כאן (בזכרון יעקב) ספר הליכות חיים ב' חלקים שחיבר הרב אברהם (אלון) אבידר שליט"א, ודפדפתי בו במהירות ומצאתי שם איזה דבר שאמרתי שכדאי לכתבו לפני מרן שליט"א.

בחלק ב' עמ' תשל"ז-ז' בענין מנהג תימן בהבדלה בבית האבל לגבי ברכת הבשמים,

חושבני כי אין כאן שום הערה או השגה או משהו כזה. לגופו של ענין אנחנו כתבנו בעצמנו שמטרתנו היא רק ליישב את אותם הנוהגים שלא לברך על הבשמים, שלא כמו הרבה שסברו כי זהו מנהג טעות. הסברנו כי המנהג אינו מוטעה, ויש להם על מה לסמוך. והראיה שכן הוא, כי אנחנו בעצמנו איננו נוהגים כך, כמו שסיימנו שם, למדנו מכל האמור, שבמקומות שנוהגים שלא להביא בשמים להבדלה בבית האבל, אינו מנהג טעות כמו שיש סוברים, אלא יש להם על מה שיסמוכו, הלכך יחזיקו במנהגם במוצאי שבת שבתוך השבע וכו'. מיהו במקום שאין להם מנהג ידוע וקבוע, ראוי להורות שצריך לברך על הבשמים, ואפילו כשאין אחרים והאבל מבדיל לעצמו.

אבל כאן הנושא, מה עשו בצנעא? הוא הביא שהריבד"ק כתב שנהגו לברך על הבשמים.

אך לצערנו, הם מבלבלים את העניינים. ידוע שאנשי הכת, שהיו רק בתקופה האחרונה, שינו הרבה עניינים, ומה הראיה מהם בכלל? לא רק בצנעא נהגו שלא לברך על הבשמים, אלא גם מחוץ לצנעא. אבל בדרך כלל, ברוב גלילות תימן נהגו לברך על הבשמים. הרבה פעמים יצא שאנשי הכת שינו מנהגים רבים שהיו מקובלים שם, והם מתאימים למנהג אנשי הכפרים, ויתכן שכך יצא במקרה, אך יותר מסתבר שנודע להם ממנהג האחרים ששאלו אודותיהם, כי עי"ת צנעא אינה מקום סגור וכל "העולם" היה מגיע לשם.

דוגמא נוספת. בכל המקומות ששמרו על המסורת היה מקובל לברך שהשמחה במעונו בשבת שלפני החתונה, אם באו אורחים לשמחה שם. אבל בבית הכלה, נפלה מחלוקת בעי"ת צנעא. בדרך כלל מקובל במחוזות תימן לברך ברכת שהשמחה במעונו לא רק בבית החתן אלא אף בבית הכלה, ובצנעא רק אנשי הכת בירכו שהשמחה במעונו גם בבית הכלה ואחרים לא. בעוד שלמעשה, כאמור, מחוץ לצנעא כולם בירכו זאת גם בבית הכלה.

הסברנו זאת באריכות בעיני יצחק על ש"ע המקוצר הלכות נישואין, ולא ניכנס כעת לפרטים. האמת שאנשי הכת שינו את המסורת אצלם, ואין להוכיח מהם מאומה. הם חידשו מנהגים לעצמם, ויש אנשים כיום מתבלבלים.

ברם חושבני כי במלה זאת, הריבד"ק, טמון משהו, וסימנא מילתא. אל תקרי הריבד"ק, אלא הרי"ב ד"ק. בשתי תיבות נפרדות.

מחז"ס הליכות חיים חושב, כי הריב והמחלוקת בינינו לבינם, הוא דק וקלוש ואינו משמעותי כ"כ, וממילא אפשר להביאו ולהכניסו לבית המדרש. לצערנו, אף שהוא חושב כי הריב דק, אנחנו חושבים שהריב גדול מאד, בבחינת האמור [ישעיה ה' י"ח], וְכַעֲבוֹת הָעֵגְלָה חֲטָאָה. הם מחוץ למחנה, ואי אפשר להכניסם לביהמ"ד. אנחנו גם לא מצרפים אותם למנין, או מצד החרם, ולפחות מצד גדר והרחקה כדי שלא יזיקו.

מדוע הקראים נקראו כך? ידוע שכבר אמרו רמז על כך, שהם כמו 'קרעים' שאינם מתאחים'. קראים מלשון קרעים. אותיות אחה"ע מתחלפות. לצערנו, הקראים נפרדו מעם ישראל, וגם מי מהם שירצה לחזור בתשובה איננו יכולים לקרבו ולקבלו, כי בכך נוצרת בעיניו של ממזרות, כיון שגיטיהן אינן גיטין. גוי ממש יכול להתגייר, ולחסות בצל השכינה. קראי לא, כי במקור הוא יהודי, ובחשש ממזרות רח"ל. גם היבוס שלהם שלא כדין וכו'. ואף שהדברים אינם מוסכמים על הכל, כי יש המפלפלים ואומרים שקידושיהן גם כן אינם קידושין וממילא האשה אינה נחשבת לאשת איש, מכל מקום מקובל בדרך כלל שאין להם תקנה, ואינם יכולים לחזור בתשובה, כי ההיתר אינו פשוט כל כך. הם גרמו לעצמם, ואף שישנה דעה המקילה כאמור, לפי רוב גדולי ישראל אין להם אפשרות לשוב אל היהדות.

אלו הקראים. אך אנשי הכת אצלנו, הם קרעים המתאחים. אם יחזרו בתשובה כראוי, נוכל לקבל אותם, אבל בכל אופן אי אפשר להביא מהם שום ראיה על המנהגים ועל

כתובים כאן חידושים נשגבים מאד, גבוה מעל גבוה. ומה שנראה רק מלמעלה הוא, שהזהר אומר כי הרמז במה שאמרו אחר לקיטתו עישורו הוא, כשהם חוזרים בתשובה אחרי הלקיטה, דהיינו קיבוץ הגליות בירושלם. האתרוג רומז אליהם.

ורעיא מהימנא בזה"ק כאן, מרמז זאת בפסוק 'פרי עץ הדר'. ובגין דא אוקמוה במסכת קדושין קמ"ל דאתרוג פריך, מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו, אוף אתרוג נמי דרכו ליגדל וכו', ומסטרא דחכמה אין מים אלא תורה ובאתר אחרא לעילא.

כיון שהזהר"ק מקשר את הגדרים הללו לפסוק 'פרי עץ הדר', יש לנו סייעתא עצומה לחזק דעת האומרים שדוקא האתרוג בכלל ולא שאר פירות הדר. כי כמו שאנחנו יודעים שפסול ליטול שאר מינים למצות לולב, כך מאותו הטעם אין בהם את שאר דיני האתרוג. ואעפ"י שהם דומים קצת האחד אל השני, חומרות אלו לא נאמרו אלא באתרוג ולא בהם.

לכן לדינא, אם לוקטים את האתרוגים לאחר ראש השנה שבשנה הבאה היא שנת ה'תשפ"ב, יש בהם קדושת שביעית, ואסור לסחור בהם. ומצד שני, בשנה הבאה היא שנת ה'תשפ"ג, בין אם קטפו אותו לפני ר"ה ובין אם קטפו אותו לאחר ר"ה הרי הוא קדוש בקדושת שביעית, כיון שהולכים בו לחומרא לפי החנטה, והוא חנט בשביעית. אבל אין דברים אלו אמורים אלא רק באתרוג, שהוא יחיד ומיוחד בדינים אלו, ואין כמותו. בשאר כל הפירות הולכים אחר חנטה בלבד.

ברוך ה' שזכינו לסיים בדבר טוב, אתרוג, פרי עץ הדר, בקודש נאדר, ואיש לא נעדר, אכ"ר.

המסורת. אין בכלל שאלה, והענין כמובן אינו מתחיל.

השם ב"ה יזכנו כולנו לשוב בתשובה שלימה, ובפרט כעת בחודש זה שהוא חודש הרחמים והסליחות. את הכל אפשר לתקן ולסדר, ואשרי המדבר אל אוזן שומעת.

חיזוק לכך שלדעת הרמב"ם רק לאתרוג יש דין ירק ואזלינן לחומרא בתר לקיטה, ונפק"מ בשנת השמיטה.

אנחנו לא נסיים בדבר זה, אלא בעניין נוסף קטן הנוגע לשמיטה.

הלכה פסוקה לגבי אתרוג שהולכים בו לחומרא, ודיניו נקבעים גם לפי החנטה וגם לפי הלקיטה. ודיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק וישלח התשפ"א] על ענין שאר פירות הדר אם נחשבים כאתרוג או לא, ושישנם המדייקים בדברי הרמב"ם שכתב [בהלכות מעשר שני ריש פרק ה', האתרוג בלבד שאין שאר פירות הדר בכלל, ואחרים טענו שאין להוכיח מדבריו מאומה, כי גם אם היו בזמנו לימונים מכל מקום הוא לא התייחס אליהם בחיבורו. וחידשנו בס"ד כי הרמב"ם דוקא כן התייחס אל הלימונים בהלכות דעות [פרק ד' הלכה י"ג], אלא ששם הוא קרא להם מלוחים, ולכן לא הבינו ולא קישרו זאת לעניינינו.

עתה רצוני להוסיף בס"ד כי לבד מן הראיות שהבאנו בזמנו עפ"י הפשט, נראה שישנו חיזוק לדברינו מהזהר הקדוש [משפטים, רעיא מהימנא, דף ק"כ ע"ב] שם מובא גדר האתרוג כנז"ל, שהולכים בו כמו אילן וירק לחומרא. וז"ל הזהר"ק, כגון אתרוג דאתאמר ביה באילן הלך אחר חנטה, אית מאן דאמר אחר בישול הפירות. ואתרוג מקצתו דומה לאילן, ומקצתו לתבואה דאינון זרעים, דאתאמר בהון דלאחר לקיטתו עישורו וכו'.

ומאן אילן, ו'. אבל שאר עמא, אחר לקיטתו מן גלותא עישורו, אינון צדיקים דאתאמר בהון זילקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, הדר בעובדיהון, דאחידאן במארי תורה ומצוות, אחר לקיטה אזלינן לגבייהו כאילן.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.